

УДК 614.84:351 (477)

В.С. Кропивницький

канд. техн. наук, начальник Українського науково-дослідного інституту цивільного захисту

ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПОЖЕЖНОЮ БЕЗПЕКОЮ ОБ'ЄКТА

У статті розглянуто загальні принципи функціонування системи управління пожежною безпекою об'єкта. Окреслено організаційно-правовий механізм управління пожежною безпекою. Досліджено фактори функціонування системи управління пожежною безпекою об'єкта. Охарактеризовано основні завдання системи управління пожежною безпекою об'єкта. Запропонована структурна схема пожежної безпеки об'єкта.

Ключові слова: управління, пожежна безпека, пожежна охорона, органи влади, система забезпечення пожежної безпеки, організаційно-правовий механізм управління пожежною безпекою.

Постановка проблеми. Одним з найважливіших профілактичних заходів щодо забезпечення пожежної безпеки підприємств і об'єктів є забезпечення їх необхідними засобами пожежогасіння, пожежним устаткуванням і необхідним пожежним інвентарем. Для підприємств, організацій і об'єктів це питання приймає особливо важливе значення, якщо врахувати, що значна їх частина розташовується у віддалених від міст районах, часто у важкодоступних місцях з важкими дорожніми умовами, або в містах з інтенсивним рухом, внаслідок чого швидко і оперативне надання професійної допомоги у разі виникнення пожежі з боку спеціалізованих пожежних підрозділів є скрутним.

Процес розробки та реалізації дієвих заходів, спрямованих на мінімізацію ризику виникнення пожеж і зменшення розміру можливого збитку при загорянні, здійснюється шляхом вирішення задач щодо формування та впровадження організаційно-правового механізму державного управління пожежною безпекою

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій спільноті зберігається значний інтерес до даної проблеми. Так, зокрема, С. Сташенко розглянув нормативно-правове поле регулювання управління екологічною безпекою на засадах екологічної оцінки у сфері запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій [12]. О. Орлов і О. Федорчук запропонували модель процесу управління під час реагування на надзвичайну ситуацію [5, 15]. В. Колесніков дослідив роль сучасної держави в запобіганні та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та вдосконалення державного впливу на данні процеси [2]. О. Радченко актуалізував сучасні теоретичні підходи до розуміння системи державного управління у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій [9]. А. Томіленко та Г. Фердаш розглянули структуру, функції та принципи побудови ситуаційних центрів а також прийняття рішень органами державного управління в умовах надзвичайних ситуацій [14, 16]. О. Орцева вивчала напрями вдосконалення механізмів державного регулювання експертизи виробів медичного призначення в контексті управління наданням гуманітарної допомоги в умовах надзвичайних ситуацій [6]. М. Попов узагальнили існуючі підходи до методологічних засад розвитку сфери захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій [7].

Проте, питання організаційно-правового механізму управління пожежною безпекою об'єкта є не достатньо дослідженими, що й обумовлює її дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження організаційно-правового механізму управління пожежної безпеки об'єкта.

Виклад основного матеріалу. Стан безпеки підприємства, об'єднання підприємств, окремої галузі визначає система управління - спосіб організації (встановлення і підтримання порядку взаємодії) майна, матеріалів, праці і капіталу в процесі виробництва (бізнесу).

Враховуючи, що однією з найважливіших складових загальної безпеки будь-якого сучасного об'єкта є його надійний захист від пожеж, то і система управління пожежною безпекою має посісти відповідне місце у сфері загального управління.

На жаль, у діючих нормативних актах з питань пожежної безпеки майже зовсім відсутні конкретні вимоги і практичні рекомендації щодо створення, впровадження та забезпечення функціонування систем управління пожежною безпекою для окремих галузей та різноманітних категорій об'єктів. Тому пропонується розглянути загальні питання стосовно системи управління пожежною безпекою (надалі СУПБ) на прикладі підприємства.

Забезпечення пожежної безпеки на підприємствах здійснюється наступними основними компонентами виробництва:

- технічною системою, яка передбачає надійність обладнання, використання безпечних технологій, визначає обсяг вибухопожежонебезпечних речовин, проектні рішення, впровадження систем виявлення та гасіння пожеж, тощо;
- персоналом, його підготовкою, забезпеченням регламентами і правилами роботи;
- системою управління [1].

Передбачається, що результатом впровадження СУПБ буде поліпшення стану пожежної безпеки. Організація діяльності підприємств щодо забезпечення пожежної безпеки повинна стати невід'ємною складовою частиною і пріоритетним завданням функціонування управлінь, структурних підрозділів, служб пожежної безпеки, посадових осіб та забезпечити контроль за показниками пожежної небезпеки, виконання протипожежних вимог, дотримання протипожежного режиму, аналіз пожежної небезпеки і протипожежного стану об'єктів, спеціальну підготовку персоналу, розробку, прийняття і реалізацію рішень щодо запобігання, обмеження розповсюдження та ліквідації пожеж, забезпечення безпеки людей і навколишнього середовища [8].

Крім того, доцільно звернути увагу на загальні принципи функціонування системи управління пожежною безпекою об'єкта (табл. 1).

Рівень деталізації та складності СУПБ, обсяг необхідної документації та ресурсів, визначаються в залежності від рівня пожежної небезпеки, масштабу та характеру діяльності підприємства.

Державне управління системою пожежної безпеки здійснюється Державною пожежною охороною та іншими органами державної виконавчої влади.

Підприємство повинно гарантувати забезпечення функціонування СУПБ та надати людські, матеріальні і фінансові ресурси, необхідні для реалізації завдань щодо забезпечення пожежної безпеки.

Управління пожежною безпекою досягається зміною стану підприємства (об'єкта) шляхом переведення його у менш небезпечний стан.

Основною метою системи управління пожежною безпекою об'єкта є створення умов для попередження виникнення та розвитку пожежі, а також впливу на людей та майно небезпечних чинників пожежі [13].

Таблиця 1

Загальні принципи функціонування системи управління пожежною безпекою об'єкта

Принцип	Коротка характеристика принципів функціонування системи управління
принцип системності	передбачає, що управління пожежною безпекою об'єкта повинно охоплювати всі складові системи запобігання пожежі та комплексу протипожежного захисту, мати узгодженість між складовими, постійний та упорядкований характер;
принцип попередження	передбачає, що діяльність має носити попереджувальний характер, спрямований на своєчасне виявлення та усунення чинників, що можуть призвести до пожежі шляхом проведення профілактичної роботи;
принцип колективізму	передбачає участь усіх працівників в роботі із забезпечення пожежної безпеки;
принцип інформованості	передбачає, що здійснення заходів з пожежної безпеки базується на максимальній інформованості кожного працівника про негативні чинники пожежі;
принцип адекватності	передбачає відповідність заходів із забезпечення пожежної безпеки реальним та потенційним загрозам;
принцип відповідальності	передбачає усвідомлення кожним працівником його відповідальності за дотримання вимог пожежної безпеки.

Джерело: складено автором на основі [4]

Крім того, однією із основних складових організаційно-правового механізму управління пожежною безпекою є методи. У цьому контексті мається на увазі спосіб впливу суб'єкта на об'єкт. Традиційно до них відносять: примус; переконання; адміністративні; психологічні (табл. 2).

Таблиця 2

Організаційно-правовий механізм управління пожежною безпекою

Організаційно-правові механізми	Заходи безпосереднього впливу
примус	дисциплінарних, адміністративних, матеріальних, кримінально-процесуальних заходів.
переконання	агітації, виховання, роз'яснення, показ позитивного досвіду, заохочення, обговорення поведінки.
адміністративні	адміністративно-правові та адміністративно-організаційні методи.
психологічні	методи професійного підбору та навчання; методи психологічного стимулювання (мотивації); методи комплектування малих груп і колективів; методи гуманізації праці.

Джерело: складено автором на основі [4]

Усі зазначені методи якнайкраще можуть бути використанні в організаційно-правовому механізмі державного управління пожежною безпекою.

Зупинимось детальніше на їх характеристиці. Загальні методи впливу поділяються на примус та переконання. Примус складається з дисциплінарних, адміністративних, матеріальних, кримінально-процесуальних заходів. Сутність його полягає у формуванні поведінки об'єкта управління проти його волі, при цьому суб'єкт управління може впливати примусово на моральну, матеріальну, організаційну, фізичну, психологічну сферу об'єкта управління з метою його упорядкування. Примус на відміну від переконання застосовується спеціально уповноваженими суб'єктами управління в межах їх правової компетенції.

Адміністративний примус може здійснюватися через заходи адміністративного попередження, заходи адміністративного припинення (пониження), заходи адміністративно-процесуального забезпечення і адміністративного стягнення [3].

Переконання складається із таких заходів: агітації, виховання, роз'яснення, показ позитивного досвіду, заохочення, обговорення поведінки. Ці заходи являють собою заходи правового і неправового характеру, які проводяться державними та громадськими органами, з метою формування у громадян розуміння необхідності чіткого виконання вимог законів та інших правових актів.

Адміністративні методи управління характеризуються підпорядкуванням волі керованого об'єкта волі управляючого суб'єкта за схемою «влада підпорядкування» і поділяються на: адміністративно-правові та адміністративно-організаційні методи. Адміністративно-правові поділяються:

а) за юридичними ознаками – на нормативні, індивідуальні (накази, вказівки, розпорядження, рішення);

б) за формою вирішення – на адміністративно-правові й адміністративно-організаційні;

в) за способом впливу на об'єкт управління – на зобов'язуючі виконати певні дії, уповноважуючі виконати зазначені дії, заохочувальні до виконання соціально-корисних дій, заборонні (обмежуючі) виконання тих чи інших дій;

г) за формою припису – на категоричні (імперативні), делегуючі, рекомендаційні, диспозитивні [10].

Психологічні методи управління спрямовані на регулювання відносин між людьми шляхом оптимального підбору та розстановки персоналу, до яких належать:

- методи професійного підбору та навчання;
- методи психологічного стимулювання (мотивації);
- методи комплектування малих груп і колективів;
- методи гуманізації праці.

Особливе місце в системі методів управління займають методи адміністративно-правового регулювання (імперативний, диспозитивний), які у своєму змісті охоплюють сукупність правових способів, що застосовуються державою для забезпечення регулюючої дії впливу норм адміністративного права.

Вони реалізуються шляхом:

- 1) використання приписів (установлення обов'язків);
- 2) встановлення заборон;
- 3) надання дозволів

Функціонування системи управління пожежною безпекою об'єкта повинна забезпечуватися рядом факторів (рис. 1).

Крім того, розглядаючи механізм управління як систему, О. Федорчак наголошує, що така система «призначена для практичного здійснення управління та

досягнення поставлених цілей, яка має визначену структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням» [15].

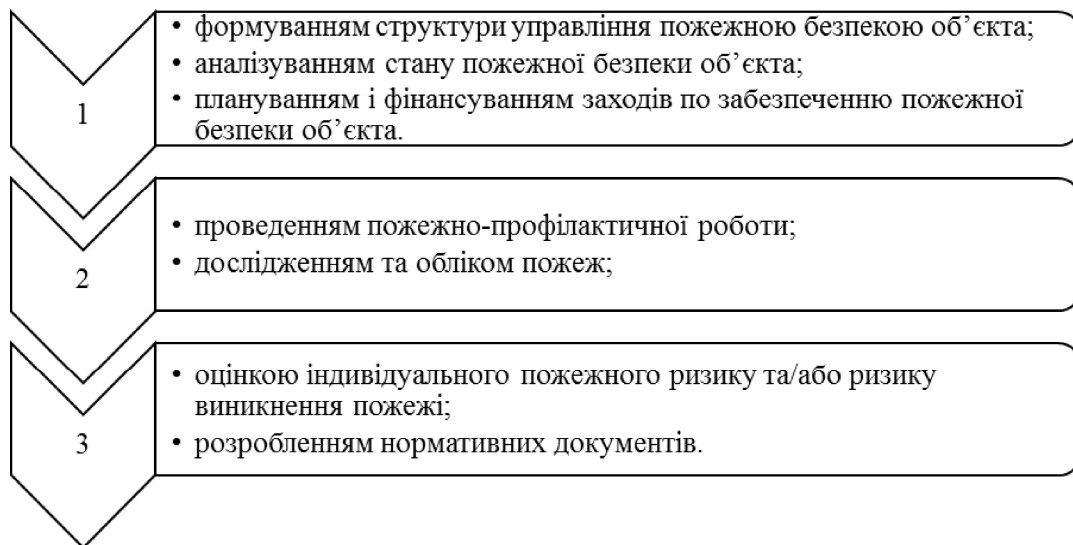

Рис. 1. Фактори функціонування системи управління пожежною безпекою об'єкта (джерело: складено автором на основі [4])

Основними задачами системи управління пожежною безпекою об'єкта є:

- організація роботи по забезпеченню функціонування системи запобігання пожежі;
- організація роботи по забезпеченню функціонування комплексу протипожежного захисту;
- розробка та реалізація організаційних заходів по забезпеченню пожежної безпеки.

Організаційні заходи повинні включати:

- створення пожежної охорони та/або призначення відповідальних за пожежну безпеку на об'єкті захисту;
- підтримання експлуатаційної придатності систем протипожежного захисту;
- встановлення в технічній документації на речовини, матеріали, вироби, технологічні процеси, будівлі і споруди об'єктів вимог щодо забезпечення пожежної безпеки;
- організацію навчання людей правилам пожежної безпеки;
- розробку і реалізацію норм і правил пожежної безпеки, інструкцій, про дотримання протипожежного режиму та дій людей при виникненні пожежі;
- виготовлення і застосування засобів наочної агітації щодо забезпечення пожежної безпеки;
- забезпечення порядку зберігання речовин і матеріалів, в залежності від їх фізико-хімічних і пожежонебезпечних властивостей;
- нормування чисельності людей на об'єкті за умовами безпеки їх під час пожежі;
- розробку заходів щодо дій на випадок виникнення пожежі та організації евакуації людей;

– визначення основних видів, кількості, розміщення і обслуговування протипожежної техніки на об’єкті [11].

Загальна схема забезпечення пожежної безпеки об’єкта захисту системою запобігання пожежі, комплексом протипожежного захисту та системою управління пожежною безпекою наведена на рис. 2.

Не менш важливою складовою управління є відомості про інформацію з питань функціонування організаційно-правового механізму державного управління пожежною безпекою становлять відомості про пожежі, що прогноуються або виникли, з визначенням їх класифікації, меж поширення і наслідків, а також про способи та методи захисту від них.

Органи управління пожежною безпекою зобов’язані надавати населенню через засоби масової інформації оперативну та достовірну інформацію, а також інформувати про свою діяльність з питань забезпечення пожежної безпеки, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі.

Інформація має містити дані про суб’єкт, який її надає, та сферу його діяльності, про природу можливого ризику під час аварій, включаючи вплив на людей та навколишнє природне середовище, про спосіб інформування населення в разі загрози або виникнення пожежі та поведінку, якої слід дотримуватися. У свою чергу, до технологій і технічних засобів зв’язку організаційно-правового механізму державного управління пожежною безпекою належать засоби зв’язку, комп’ютерна техніка, засоби масового оповіщення щодо виникнення ризику пожежі тощо.

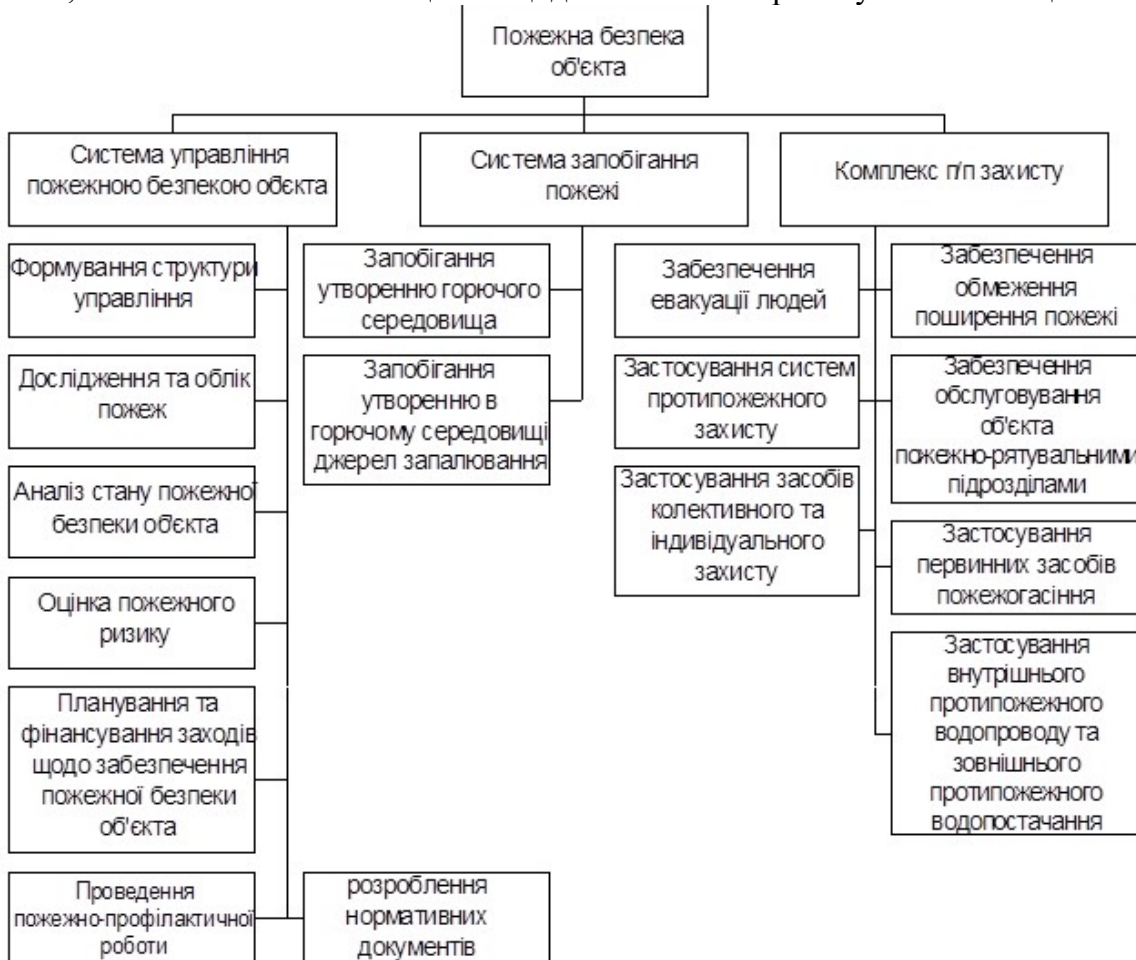

Рис. 2. Структурна схема пожежної безпеки об’єкта (джерело: складено автором на основі [4])

Таким чином, пожежна безпека повинна забезпечуватися шляхом проведення відповідних організаційних, технічних та інших заходів, спрямованих на попередження пожеж, забезпечення безпеки людей, зниження можливих втрат і зменшення негативних наслідків у разі їх виникнення, створення умов для швидкого виклику пожежних підрозділів та успішного гасіння пожеж.

Крім того, функціонування організаційно-правового механізму державного управління пожежною безпекою дає право стверджувати, що як і кожний механізм державного управління, організаційно-правовий механізм управління має обов'язкові складові, а саме цілі, принципи, функції, методи, інформацію, технології та технічні засоби.

Це, у свою чергу, дозволяє запропонувати визначення організаційно-правового механізму державного управління пожежною безпекою як діяльності публічних інституцій, які діють на основі конституційно-правових норм та створені з метою вироблення та реалізації державної політики пожежної безпеки, щодо забезпечення неприпустимого ризику виникнення і розвитку пожеж, попередження та подолання можливості завдання шкоди живим істотам, матеріальним цінностям та довкіллю.

Висновки. Визначення організаційно-правовий механізм управління пожежною безпекою розкриває сутність його функціонування, яке спрямоване на вироблення та реалізацію державної політики у сфері пожежної безпеки.

Як і кожному механізмові державного управління організаційно-правовому механізмові державного управління пожежною безпекою властивий набір загальноприйнятих складових, а саме наявні цілі, принципи, функції, методи, інформація, технологія та технічні засоби.

З огляду на зазначене слід наголосити на тому, що подальші дослідження організаційно-правового механізму державного управління пожежною безпекою мають бути спрямовані на вдосконалення як кожної окремою складовою, так і всього механізму в цілому, що в результаті має привести до покращання стану пожежної безпеки в державі.

Список літератури:

1. Доманський В. А. Державне управління пожежною безпекою України (організаційно-правовий аналіз за матеріалами діяльності Державного департаменту пожежної безпеки) : дис. ... к.ю.н. : спец. 12.00.07 / В. А. Доманський. – Х., 2004. – С. 10.
2. Колесніков В. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з пожежами : дис. ... к.ю.н. : спец. 12.00.09 / В. В. Колесніков. – Х. : НУВС, 2004. – 185 с.
3. Коротич О. Б. Державне управління регіональним розвитком країни : визначення основних понять / О. Б. Коротич // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 2. – С. 57–61.
4. Національний стандарт України ДСТУ Х.Х:201Х Пожежна безпека. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://undicz.dsns.gov.ua/files/2017/7/20/%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3%20004-201%D0%A5_20.07.2017.pdf.
5. Орлов О.В. Системний підхід до визначення понятійного апарату галузі науки «державне управління» / О.В. Орлов // Теорія та практика державного управління : [зб. наук. пр. голов. ред. В.В. Говоруха]. - Х., 2010. - Вип. 2 (29). - С. 18-24.
6. Орцева О.С. Механізми державного управління : теоретичні підходи до визначення поняття [Електрон. ресурс] / О.С. Орцева. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2013-specproekt/gu2_ortseva.htm.

7. Попов М. П. Організаційно-правовий механізм державного управління в сфері гендерної політики : автореф. дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / М. П. Попов. – Одеса, 2006. – С. 10.

8. Пономаренко Г. Пожежна безпека як елемент внутрішньої безпеки держави: поняття та система заходів забезпечення [Електронний ресурс] / Г. Пономаренко // Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/1181/92/>.

9. Радченко О. В. Категорія “механізм” у системі державного управління [Електронний ресурс] / О. В. Радченко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/dtr/du/2009_3/files/DU309_14.pdf.

10. Рожков А.П. Основи створення і впровадження системи управління пожежною безпекою на підприємстві [Електрон. ресурс] / А.П. Рожков. – Режим доступу: <http://firehelp.org.ua/public/public0005.php>.

11. Скрипничук В.М. Правове забезпечення державного управління : конспект лекцій / В.М. Скрипничук. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. – 556 с.

12. Сташенко С. І. Протипожежна діяльність земств Лівобережної України : дис. ... к.і.н. : спец. 07.00.01 “Історія України” / С. І. Сташенко. – Черкаси, 2004. – 182 с.

13. Труш О. О. Структурно-функціональне забезпечення територіального управління запобіганням та ліквідацією надзвичайних ситуацій (на прикладі Управління пожежної безпеки в Харківській області) : автореф. дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / О. О. Труш. – Х., 2003. – 13 с.

14. Томіленко А.Г. Державна політика в галузі пожежної безпеки в Україні у XVIII – на початку XX ст. [Електронний ресурс] / А.Г. Томіленко, Л.М. Горенко. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_46/Gileya46/I6_doc.pdf.

15. Федорчак О. Зміст, структура та класифікація механізмів державного управління [Електронний ресурс] / О. Федорчак // Демократичне врядування : науковий вісник [Електронне наукове фахове видання]. – 2008. – Вип. 14/15. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Edu/2008_14_15/fail/Fedorchak.pdf. 16.

16. Фердман Г. П. Механізми протидії проявам тероризму на залізничному транспорті України : автореф. дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” [Електронний ресурс] / Г. П. Фердман. – Одеса, 2006. – Режим доступу : http://www.br.com.ua/referats/dysertacii_ta_autoreferaty/81710-9.html.

В.С. Кропивницький

Организационно-правовой механизм управления пожарной безопасностью объекта

В статье рассмотрены общие принципы функционирования системы управления пожарной безопасностью объекта. Очерчено организационно-правовой механизм управления пожарной безопасностью. Исследовано факторы функционирования системы управления пожарной безопасностью объекта. Охарактеризованы основные задания системы управления пожарной безопасностью объекта. Предложена структурная схема пожарной безопасности объекта.

Ключевые слова: *управление, пожарная безопасность, пожарная охрана, органы власти, система обеспечения пожарной безопасности, организационно-правовой механизм управления пожарной безопасностью.*

V. Kropivnitskyi

Organizational and legal mechanism of fire protection of objects

The article deals with the general principles of the operation of the fire safety control system of the object. The organizational and legal mechanism of fire safety management is outlined. The factors of the operation of the fire safety control system of the object are investigated. The main tasks of the system of fire safety management of the object are described. The proposed scheme of the fire safety of the object is proposed.

Key words: *management, fire safety, fire protection, authorities, fire safety system, organizational and legal mechanism of fire safety management.*

УДК 69.05:699.8

Д.О. Чернишев

канд. техн. наук, доцент

М.А. Дружинін

аспірант

**ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ТА
УПРАВЛІНСЬКОГО СУПРОВОДУ ПРОЕКТІВ РЕКОНСТРУКЦІЇ
РЕАЛІЗОВАНИЙ НА ЗАСАДАХ БІОСФЕРОСУМІСНОСТІ**

Одними з найбільш гострих проблем України на сучасному етапі її розвитку є проблеми стабільного енергозабезпечення та ефективного використання енергоресурсів, від вирішення яких значною мірою залежить рівень економічного і соціального розвитку суспільства.

Для енергозбереження характерна висока економічна ефективність. Витрати на тонну умовного палива, отриманого за рахунок енергозбереження, в декілька разів менші за витрати на його закупівлю. Тому, підвищення енергоефективності та енергозбереження стає дійсно стратегічною лінією розвитку економіки та соціальної сфери на найближчу та подальшу перспективу. Реалізація потенціалу енергозбереження полягає в структурно-технологічній перебудові економіки регіону і подальшому удосконаленні адміністративних та економічних механізмів, що сприяють підвищенню енергоефективності та енергозбереженню.

Ключові слова: *санація; об'єкти цивільного будівництва; енергетичний план; реконструкція; енергетичний ефект; енергоефективність; організаційно-економічні механізми; економічна ефективність; енергоресурси*

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими і практичними завданнями. Одними з найбільш гострих проблем України на сучасному етапі її розвитку є проблеми стабільного енергозабезпечення та ефективного використання енергоресурсів, від вирішення яких значною мірою залежить рівень економічного і соціального розвитку суспільства.

Україна на даний час імпортує дуже великі об'єми енергоресурсів (природний газ, ядерне паливо тощо), що призводить до значної залежності держави від іноземних постачальників енергоресурсів.

Енергозбереження на державному рівні визнано одним із пріоритетів економічної політики держави. В умовах залежності економіки України від імпорту паливно-енергетичних ресурсів і тенденції зростання цін на енергоносії їх ефективне використання стало нагальною потребою.